

«Етика й раціональність в науковому дослідженні»

(Вибіркова)

III (освітньо-науковий) рівень вищої освіти
Доктор філософії

Освітня програма	Системний аналіз
Спеціальність	124 – Системний аналіз
Викладач	проф. Ратніков В.С.
Мова викладання	українська
Семестр	2й
Кредитів ЕКТС	3
Лекцій	16 год.
Практичних	16 год.
Самостійна робота	58 год.
Вид контролю	Диф. залік

Передумови для вивчення дисципліни

Дисципліна «Етика й раціональність» базується на знаннях, отриманих з таких дисциплін як «Філософія» та «Філософсько-світоглядні засади сучасної науки й цивілізації».

Мета та завдання навчальної дисципліни

- формування у слухачів знань у галузі етики науки;
- ознайомлення студентів з етикою науки як розділом прикладної етики, з основними поняттями та проблемами цієї галузі, а також з основними стратегіями етичної поведінки вченого;
- вивчення основних етичних проблем, пов'язаних з науковою діяльністю та з проявом науки як соціального явища;
- доведення необхідності дотримання моральних вимог у науковій діяльності та принципів відповідального наукового дослідження;
- розвиток навичок науково-дослідницької етики.

Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач в результаті вивчення дисципліни.

ІК Здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності у сфері системного аналізу, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики.

ЗК01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК02. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК03. Здатність розробляти проєкти та управляти ними.

СК04. Здатність ініціювати, розробляти і реалізовувати комплексні інноваційні проєкти в аналізі даних для підтримки прийняття рішень та дотичні до них міждисциплінарні проєкти, лідерство під час їх реалізації.

Програмні результати вивчення дисципліни:

ПРН1. Мати передові концептуальні та методологічні знання з системного аналізу і на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні останніх світових досягнень з відповідного напрямку, отримання нових знань та/або здійснення інновацій.

ПРН2. Вільно презентувати та обговорювати з фахівцями і нефахівцями результати досліджень, наукові та прикладні проблеми у сфері системного аналізу державною та іноземною мовами, кваліфіковано відображати результати досліджень у наукових публікаціях у провідних міжнародних наукових виданнях.

Контрольні заходи

Поточний та підсумковий контроль знань здобувачів проводиться шляхом фронтального, індивідуального чи комбінованого опитування під час практичного заняття, контрольних робіт, колоквиумів, тестування, диференційованого заліку.

На позааудиторну роботу вносятся вивчення окремих проблем курсу, підготовка до практичних занять, колоквиумів, тестування, диференційованого заліку, виконання індивідуальних науково-дослідних завдань (підготовка доповідей на щорічну науково-теоретичну конференцію викладачів, співробітників та студентів ВНТУ та інші науково-технічні конференції та семінари, підготовка наукових публікацій).

Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Соціальна природа науки та роль етики у функціонуванні наукової спільноти.

Тема 1. Розуміння етики науки як історичного явища та ролі етики для функціонування наукової спільноти та прогресу досліджень

Від філософії науки до етики науки.

Проблема самосвідомості науки. Наука як соціокультурна форма організації знання та діяльності з його отримання.

Етика як філософська дисципліна. Етика і культура. Диференціація етики. Етика науки як частина культури.

Чарлз Сноу і його “Дві культури”. Дискусії про фізиків і ліриків. Гуманізація та етизація сучасної науки.

Елементи аксіології. Поняття цінності та оцінки. Етика як вчення про цінності. Оцінка науки (наукові відкриття) і технології як складна комплексна проблема.

Соціологія науки; її зв'язок з етикою науки.

Тема 2. Знання сучасних засад наукової доброчесності й етики вченого

Становлення класичної науки та її автономізація. Концепція ціннісно-нейтральної науки та її історична обмеженість.

Суб'єкт наукової діяльності. Поняття наукової спільноти. “Наукова спільнота” в концепції Т.Куна. Зміна характеру наукової діяльності у ХХ ст.

Етика науки і етика вченого. “Моральний кодекс вченого”: професіоналізм; освіченість; відповідальність; громадянськість; доброчесність.

Тема 3. Етика й раціональність в науковому дослідженні

Наукове дослідження як нормативна діяльність.

Поняття раціональності; багатоманітність її трактувань. Наукова раціональність та її історичні типи. Методологічні проблеми наукового дослідження людиномірних об'єктів. Аксіологічний аспект наукової раціональності.

Поняття наукових проблем та їхні особливості в сучасну епоху. Поняття комплексних проблем і методологія їхнього розв'язання .

Про сучасну критику наукового розуму. Наукова раціональність та її аксіологічний аспект.

Тема 4. Соціальна відповідальність інтелектуала

Вчений в епоху класичної та сучасної науки.

Класики науки про призначення вченого (А. Ейнштейн, Д. Сахаров та ін.). Пагуоський рух та його соціокультурне значення.

Глобальні проблеми сучасності та роль науки в їхньому розв'язанні. Римський клуб та його соціокультурне значення.

Відповідальність вченого та відповідальність інженера. Феномен ЧАЕС та його уроки.

Змістовий модуль 2. Етично проблемні зони сучасних наукових досліджень

Тема 5. Розуміння ролі науки як фактора суспільних змін

Наука: від ціннісної нейтральності до соціокультурної активності.

Екологія: від конкретної науки до широких соціокультурних застосувань.

Соціальне прогнозування, його проблеми і роль науки у їхньому розв'язанні. Римський клуб, Кіотський протокол, моделі кліматичних змін та їхнє значення

Тема 6. Вміння прогнозувати соціальні наслідки відкриттів при плануванні наукових досліджень

Наукове відкриття, його сприйняття і оцінка.

Фундаментальні та прикладні наукові дисципліни. Фундаментальні та прикладні дослідження: зміна їхнього співвідношення в сучасну епоху. Феномен нанонауки та нанотехнології; її особливості. Проблема пріоритетів у плануванні наукових досліджень. Необхідність врахування особливостей типології знань і специфіки фундаментальних досліджень.

Поняття ризику. Ризики нових відкриттів і нових технологій: їхня оцінка та можливості подолання ризиків.

Тема 7. Сучасні тенденції розвитку науки як суспільного інституту

Класифікація наукових дисциплін та дисциплінарна карта сучасної науки. Розвиток науки як предмет сучасної філософії науки і соціології науки. Основні тенденції розвитку сучасної науки: міждисциплінарність; нові об'єкти; інтеграція; аксіологізація.

Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1	Тема Пр1. Розуміння етики науки як історичного явища та ролі етики для функціонування наукової спільноти та прогресу досліджень	2	0,5
2	Тема Пр2. Знання сучасних засад наукової доброчесності й етики вченого	2	0,5
3	Тема Пр3. Етика й раціональність в науковому дослідженні	3	1,5
4	Тема Пр4. Соціальна відповідальність інтелектуала	2	0,5
5	Тема Пр5. Розуміння ролі науки як фактора	1	1

	суспільних змін		
6	Тема Пр6. Вміння прогнозувати соціальні наслідки відкриттів при плануванні наукових досліджень	3	1
7	Тема Пр7. Сучасні тенденції розвитку науки як суспільного інституту	3	1
	Усього годин	16	6

Теми практичних занять

Навчальним планом не передбачені.

Теми лабораторних занять

Навчальним планом не передбачені.

Самостійна робота

№	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1	Гуманізація та етизація сучасної науки.	2	4
2	Чарлз Сноу і його “Дві культури”.	3	4
3	Соціологія науки; її зв'язок з етикою науки.	3	4
4	“Моральний кодекс вченого”: професіоналізм; освіченість; відповідальність; громадянськість; доброчесність.	2	4
5	Поняття наукової спільноти. “Наукова спільнота” в концепції Т.Куна.	3	4
6	Зміна характеру наукової діяльності у XX ст.	2	4
7	Наукова раціональність та її історичні типи.	3	4
8	Методологічні проблеми наукового дослідження людиномірних об'єктів.	3	4
9	Поняття комплексних проблем і методологія їхнього розв'язання.	3	4
10	Глобальні проблеми сучасності та роль науки в їхньому розв'язанні. Римський клуб та його соціокультурне значення.	2	3
11	Відповідальність вченого та відповідальність інженера.	3	4
12	Феномен ЧАЕС та його уроки.	2	3

13	Соціальне прогнозування, його проблеми і роль науки у їхньому розв'язанні.	3	4
14	Римський клуб, Кіотський протокол, моделі кліматичних змін та їхнє значення	3	4
15	Феномен нанонауки та нанотехнології; її особливості.	4	4
16	Проблема пріоритетів у плануванні наукових досліджень. Необхідність врахування особливостей типології знань і специфіки фундаментальних досліджень.	4	4
17	Поняття ризику. Ризики нових відкриттів і нових технологій: їхня оцінка та можливості подолання ризиків.	3	4
18	Дисциплінарна карта сучасної науки.	3	4
19	Розвиток науки як предмет сучасної філософії науки і соціології науки.	3	4
20	Основні тенденції розвитку сучасної науки: міждисциплінарність; нові об'єкти; інтеграція; аксіологізація.	4	4
	Усього годин	58	78

Індивідуальні завдання

Робочим навчальним планом передбачена індивідуальна робота:

реферати з окремих тем курсу та доповіді на щорічну науково-теоретичну конференцію викладачів, співробітників та студентів ВНТУ та інші науково-технічні конференції та семінари, підготовка наукових публікації.

Методи навчання

Лекція, проблемна лекція, демонстрація, зокрема, з використанням мультимедійних засобів навчання, практичні роботи, підготовка рефератів, доповідей науково-дослідного характеру, зокрема, на щорічну науково-технічну конференцію викладачів, співробітників та студентів ВНТУ та інші науково-технічні конференції та семінари, підготовка наукових публікацій.

Методи контролю

Поточний контроль здійснюється у формі фронтального, індивідуального чи комбінованого контролю знань здобувачів під час практичного заняття, тестування, 2 колоквиуми, диференційованого заліку.

Розподіл балів, які отримують здобувачів

Поточне тестування та самостійна робота				Залік	Сума			
Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2			100			
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	26	
37балів				37 балів				

T1, T2 ... T7 - теми змістових модулів.

Таблиця 2 – Оцінювання знань, умінь та навичок студентів з окремих видів роботи та в цілому по модулях (в балах)

Вид роботи	Змістовний модуль		
	I	II	
1. Виконання практичних завдань	37	37	
Всього	35	37	

Критерії оцінювання знань, умінь та навичок студентів

Рівень компетентності	За шкалою ЕКТС	Критерії оцінювання
IV Високий (творчий)	A	Виставляється, якщо при відповіді на питання виявлено всебічні, систематизовані, глибокі знання матеріалу, який виноситься на контроль, уміння вільно виконувати завдання, передбачені програмою, знання основної і додаткової літератури, передбаченої програмою на рівні творчого використання.
III Достатній (конструктивний)	B	Повні знання з питань і задач, що стоять перед студентом. Уміння викладати основні ідеї. Вміння професійно відстоювати свою точку зору. Припускаються несуттєві неточності у викладенні матеріалу та у відповідях.
	C	Достатньо повні знання з поставлених питань і задач. Вміння викладати основні ідеї. Здатність самостійно застосовувати вивчений матеріал на рівні різних ситуацій, наводити окремі власні приклади на підтвердження власних тверджень. Вміння доводити правильність своїх рішень. Несуттєві неточності у відповідях та деякі нераціональності при вирішенні поставлених завдань.

II Середній (репродуктивний)	D	Студент може відтворити значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання та розуміння основних положень, може аналізувати матеріал, робити висновки. Пояснення неповні, нелаконічні, не завжди точні. Відповіді на питання неповні, містять неточності, при вирішенні поставлених завдань застосовуються не найраціональніші рішення.
	E	Задовільні знання програмного матеріалу на рівні вищому за початковий. При відповіді на запитання виникають труднощі у деяких положеннях, відповіді не повні, завдання вирішуються нерационально.
I Низький	FX	Теорією володіє на рівні фрагментів, викладає матеріал уривчасто. Утруднюється в обґрунтуванні рішень, на запитання дає неправильні відповіді (40-60%). Самостійно не може сформулювати алгоритм рішення поставлених завдань. Рішення не раціональні та неефективні.
	F	Теорією володіє на рівні фрагментів, викладає матеріал уривчасто. Утруднюється в обґрунтуванні рішень, на запитання викладача дає неправильні відповіді (60-100%). Самостійно, не може сформулювати алгоритм вирішення завдання.

Рекомендована література

1. Баумейстер, А. (2017). *Вступ до філософських студій*. – Київ: МАН.
2. Бичко, І., Табачковський, В. та ін. (2019). *Філософія*. – Київ: Центр навчальної літератури.
3. Бліхар, В.С. та ін. (2021). *Філософія*. – Ужгород: Говерла.
4. Кайку, М. (2017). *Майбутнє розуму*. – Львів: Літопис.
5. Кайку, М. (2018). *Фізика майбутнього*. – Львів: Літопис.
6. Кайку, М. (2019). *Гіперпростір*. – Львів: Літопис.
7. Канеман, Д. (2020). *Мислення швидко й повільно*. – К.: Наш формат.
8. Петрушенко, В. Л. (2019). *Філософія. Вступ до курсу. Історія світової та української філософії. Фундаментальні проблеми сучасної філософії*. – Львів: «Львівська політехніка».
9. Талеб, Н. (2021). *Антикрихкість. Про (не)вразливе у реальному житті*. – Київ: Наш формат.
10. Талеб, Н. (2021). *Чорний лебідь. Про (не)ймовірне у реальному житті*. – Київ: Наш формат.
11. Фюрст, М., Трінкс, Ю. (2018). *Філософія*. – К.: «Дух і літера».
12. Хома, О. (2021). “Аристократична метафізика” і стереотипи. Jolibert, В. (2020). Descartes en questions: l'urgence d'un retour aux textes. Paris: L'Harmattan. *Sententiae*, 40(2), 111-114. <https://doi.org/10.31649/sent40.02.111>
13. Хома, О. (2022). Чого шукає історик філософії? Marion, J.-L.

(2021). Questions cartésiennes III: Descartes sous le masque du cartésianisme. Paris: PUF. *Sententiae*, 41(1), 130-140. <https://doi.org/10.31649/sent41.01.130>

14. Хома, О. (2022). Скептичні вислови в «Нарисах пірронізму» і Декартів проєкт «Медитацій про першу філософію». *Sententiae*, 41(2), 24-65. <https://doi.org/10.31649/sent41.02.024>

15. Hale, B., Light, A., & Lawhon, L. (Eds). (2023). *The Routledge Companion to Environmental Ethics*. Oxon, UK: Routledge.

16. Lagerlund, H. (2020). *The Routledge Companion to Environmental Ethics*. Oxon, UK: Routledge.

17. Scott, F., & Aikin, R. (Eds). (2023). *The Routledge Companion to Pragmatism*. Oxon, UK: Routledge.